

Siracəddin HACI

(Əvvəli ötən saylarımızda)

İyirminci üçüncü beytin şərh: ruzi verirən

*O Sənsən ki, öz qələbə xəzinəndən,
Xalqa bir-bir ruzi verirən.*

Bəhrəm dua halında - məqamındadır, duasının ilk bölməsində Allaha, insanı tanıdır: Allah ehtiyacsızdır, hər şeyə gücü çatır, yaratdığı hər varlığın ruzisini də verir, insan sınırlı, ehtiyacları varlıqdır, acizdir, Allaha möhtacdır.

Məsələ qıtlıqla bağlı olduğundan Nizami də daha çox Allahın ər-Rəzzaq sifətini açıqlayır, bu ad üzərindən Onun bənzərsizliyini ifadə edir, yeni vasitələr seçir, hər bədii əlamət Allahla insanın fərqi göstərir:

- "Sənsən" deyir, beyti bu sözlə başlayır - mən şaham, nə qədər çox çalışsam da, çöldə bir ceyranı belə doymuram əlimdən gəlmiş, yaradılanların ruzisini verən bircə varlıq var, o da Sənsən;

- Sənsən o ki, o varlıq ki, tayın, bərabərin, bənzərin yoxdur;

- Səni ayıran, seçən, üstün qılan nədir? Ruzi bağlamında budur: "qələbə bərat"ın var. "Bərat" sözü tərcümədə "xəzine" kimi verilib, nəzərdə tutulan mənanı doğru ifadə etmir. "Bərat" sözü ərəbcədir, dini termin olmaq imkanı qazanmışdır, şaban ayının on beşinci gecəsi ilə bağlı istifadə olunur (onu da deyim ki, bu gecə ilə bağlı Qurani-Kərimdə bircə söz, ayə yoxdur), deyilir ki, o gecə rəhmət, bağışlanma gecəsidir, dualar qəbul olunur, günahlar bağışlanar. Barat/bərat bir növ müjdə məktubudur. Rəvayətə görə, o gecənin bir özelliği də var: varlıqların ruziləri müəyyən/təqdir olunur, o gecə xeyir, yaxşılıq, bərəkət yağış kimi yağar...;

- Nizami niyə "barat/bərat" sözünü seçir: Allaha, Onun mərhəmətini tanıdır, fərqi göstərir... varlıqların ruzisini yazan - onlara ruzi ilə bağlı təminat verən məktubu verən tək varlıq var, O da Sənsən;

- Şair "barat"/"bərat" qəlibini tək işlətmir, "qələbə" sözüne qoşur, anlamını dərinləşdir, Allahın barətının xeyrini - gücünü açıqlayır, "qələbə barət" - Allahdan yaşamaq/həyat qaynağı olan ruzi barətini almaq varlıqlar üçün qələbə deyilmi, bundan xeyirli müjdə varmı? Allah varlıqları yaradır, onlara yaşamaq təminatı verir - yaradılan hər varlığa ruzi təminatı vermək ancaq Allaha aiddir - Sən bu gücə, mərhəmətə, imkana sahib tək varlıqsan, ruzi və bağışlanma məktubuunu imzalayan Sənsən;

Sənin o qələbə bəratı mərhəmət barətini nəyə yol açır? Nizami ikinci misradə bu suala cavab verir, uyğun vasitələr seçir:

- "Yek be yek" - bir-bir/birbəbir - şair ümumi danışmış, Allahın mərhəmət, güc və

Nizami Gəncəvinin mərhəmət - sosial dövlət anlayışı

"Yeddi gözəl" məsnəvisinin "Quraqlıq ilinin təsviri və Bəhrəmin şəfqəti" adlı bölməsinin şərh

Nizami Bəhrəmin duasını mərhəmət, mərhəmətli şah, sosial dövlət anlayışlarının inşasına yönəldib: qıtlıqda xalqı düşünmək mərhəmətdir, dövlətin bütün imkanlarını xalqın xilasına yönəltmək mərhəmətdir, bir insanın ölümünə çox üzülmək, bunu özünə dərd etmək mərhəmətdir, o bir insanın ölümünə görə Allahdan bağışlanma istəmək mərhəmətdir, dua etmək, almaq mərhəmətdir, Allahın sınırsız mərhəmətini önə çıxarmaq mərhəmət sevgisidir, hər varlıq Allahın mərhəmətinə möhtacdır demək mərhəmətin önəmini qavramaqdır, insan acizdir demək o, Allahın mərhəməti olmadan yaşayan bilməz ölçüsüdür.

sa, niyə üzr ehtiyacı hiss edir? Bəhrəm bu işdə günahının yoxluğunu düşünürsə, niyə bağışlanmaq üçün dua edir? Günahım yoxdur demək təkbəbir əlamətdir, səmimi olmamağın göstəricisidir, təkbəbirli insan acizliyini etiraf etməyi? Nizami Bəhrəmin duyğularını bu sözlərlə ifadə edir: qıtlıq nəticəsində bircə insan öldü, ancaq onun ölümündə günahım olmadığı (yoxdur deyil), onun ölümünə məsuliyyətsizliyim deyil, acizliyim yol açdı, halından xəbərim olsa idi (şah da olsam, hər kəsin halını bilmək imkanım yoxdur, insanam, acizəm), mütləq yardım edərdim, o bir insanın ölümünə pəncəsindən qurtardım. Onun ölümünün səbəbkarı bərbəşə mən deyiləm - o insanın halından xəbərdar olsam, ancaq yardım etməyə idi, ölümünün səbəbkarı sayıldım. Günahım olmadığı, ancaq məsuliyyətimin də inkar etməmişəm;

İyirminci beşinci beytin şərh: nə faydası var?

*Onun yaşayışından mənim xəbərim olmayıb,
O, öləndən sonra mənim
xəbər tutmağımın nə faydası var?*

Nizami Bəhrəmin duasını mərhəmət, mərhəmətli şah, sosial dövlət anlayışlarının inşasına yönəldib: qıtlıqda xalqı düşünmək mərhəmətdir, dövlətin bütün imkanlarını xalqın xilasına yönəltmək mərhəmətdir, bir insanın ölümünə çox üzülmək, bunu özünə dərd etmək mərhəmətdir, o bir insanın ölümünə görə Allahdan bağışlanma istəmək mərhəmətdir, dua etmək, almaq mərhəmətdir, Allahın sınırsız mərhəmətini önə çıxarmaq mərhəmət sevgisidir, hər varlıq Allahın mərhəmətinə möhtacdır demək mərhəmətin önəmini qavramaqdır, insan acizdir demək o, Allahın mərhəməti olmadan yaşamaq bilməz ölçüsüdür, Allah ər-Rəzzaqdır - hər şeyi ruzini yaradır, yaratdığı varlıqlara paylayır demək, ey insan, hər şeyini Allahın mərhəmətinə borclusan deməkdir, şahın mərhəmətli olması, ey şahlar, ey insanlar, siz də mərhəmətli olun mesajıdır, sosial dövlət mərhəmə-

tin siyasi ifadə biçimidir, mərhəmətli şah anlayışı dövlət başçısı necə olmalıdır sualının cavablarından biridir...

Şərh olunan beyt mərhəmətli şahın duasının sonudur, mərhəmətin əlamətləri ilə doludur, bir-bir sayaq:

- Misra "ke" / "ki" bağlayıcısı ilə başlayır, iki işi var, öncəki beylə bağ qurur, açıqlayır - bağ qurmaq, açıqlamaq mərhəmətdir. Bəhrəm nəyi açıqlayır? Öncəki beytdə demişdi ki, o bir insanın ölümündə mənim günahım olmadığı. İndi fikrinin dəliliyi ortaya qoyur - dəliliyi danışmaq mərhəmətdir, Allaha, insanlara sayğıdır, belə ki, dürüstlüyün, səmimiyyətin göstəricisidir;

- "Onun hesabından" (ölən bir insanın hesabından) deyir, məhz "hesab" sözünü seçir, söz ərəbcədir, "h-s-b" kökündəndir, bu mənaları əhatə edir: "ölçü", "yeterli olmaq", "hesablamaq" / "saymaq", "zənn etmək" - onun hesabından, yeni həyatından, yaşayışından;

- Xəbərim olmadığı, xəbərim olsa idi, mütləq yardım edərdim, mərhəmətimi əsirgəməzdim;

- Bəhrəm "mənim" deyir, sözü iki dəfə işlədir, rədif mövqeyinə yerləşdirir - beytdə üç varlıq var: Allah, Bəhrəm, qıtlıqdan ölənlər bir insan, Bəhrəm ölənlərə o insana görə Allahdan bağışlanma - mərhəmət istəyir, mən, mən deyərək məsuliyyətini dilə gətirir - məsuliyyəti mərhəmətinin meyvəsidir;

- "Çonke" - bu qəlib beytdə artıq işdən keçmişdi anlamını yüklənmişdir, o insan öləndən sonra xəbərim oldu;

- Bəhrəm bədii suala yer verir: bu xəbərin mənə nə faydası var / idi? Bədii sual bu işləri yerinə yetirir: a) Bəhrəmin üzüntüsünü dilə gətirir; b) çarəsizliyini ifadə edir; c) mərhəmətini göstərir; d) deyir ki, o, bağışlanmağı haqq edir; e) səmimiyyət düşüncə ilə sözlü, əməlin üst-üstə düşməsidir, mərhəmətin meyvəsidir, bağışlanmağa yol açır;

(Davamı olacaq)